

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ธรรม แล้วทรงประกาศพระศาสนาให้เป็นที่แพร่หลายกระจายไปทั่วชมพูทวีป พระพุทธองค์ได้ทรงประทานพุทธโอวาทแก่เหล่าพระอริยสาวกในคราวส่งไปประกาศพระพุทธานุศาสน์ครั้งแรก มีใจความสำคัญตอนหนึ่งว่า “จรถ ภิกขเว จาริกัม พุชชนิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสสานิ” แปลว่า พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์^๑ การเผยแผ่พระพุทธานุศาสนาในยุคแรกนั้น มีพระอรหันตสาวกของพระพุทธองค์เพียง ๖๐ องค์ที่ทำการเผยแผ่พระพุทธานุศาสนา ต่อมาเมื่อจำนวนภิกษุมีจำนวนมากขึ้น พระพุทธานุศาสนาเจริญรุ่งเรือง จนกระทั่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพานได้แสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย”^๒ หลังจากที่พระพุทธองค์ได้ทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนาในครั้งนั้น ทำให้พระพุทธานุศาสน์มีวิวัฒนาการมาโดยลำดับ เกิดความเจริญรุ่งเรืองและแผ่ขยายไปอย่างรวดเร็ว ชาวชมพูทวีปพากันละทิ้งลัทธิเดิมแล้วหันมานับถือพระพุทธานุศาสนามากขึ้น เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๓ มีการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๓ หลังจากการสังคายนาเรียบร้อยพระธรรมวินัยเสร็จเรียบร้อยแล้ว พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ ได้จัดคณะพระธรรมทูตออกเป็น ๙ คณะแล้วส่งไปประกาศพระพุทธานุศาสนาในดินแดนต่างๆ โดยมีพระโสณะและพระอุตตระเป็นผู้นำพระพุทธานุศาสนาเผยแผ่ยังดินแดนสุวรรณภูมิ^๓

ประเทศไทยรวมอยู่ในดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิซึ่งมีขอบเขตกว้างขวางมีประเทศรวมกันอยู่ในดินแดนส่วนนี้ไม่น้อยกว่า ๗ ประเทศ ได้แก่ ไทย พม่า ศรีลังกา ญวน กัมพูชา ลาว มาเลเซีย ซึ่งมีสันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่จังหวัดนครปฐมของไทย เนื่องจากได้พบโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่น พระปฐมเจดีย์ และรูปธรรมจักรทรงกลมเป็นหลักฐานสำคัญ แต่พม่าก็สันนิษฐานว่าใจกลาง

^๑ วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๒/๒๗, วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๒ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^๓ ดูรายละเอียดใน มหามกุฏราชวิทยาลัย, **ปฐมสมันตปาสาทิกาแปล ภาค ๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๖๐-๑๐๖.

อยู่ที่เมืองสะเทิม ภาคใต้ของพม่า พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่สุวรรณภูมิยุคนี้มาโดยพระโสณะและพระอุตตระ พระเถระชาวอินเดียเดินทางมาเผยแผ่พุทธศาสนาในแถบนี้จนเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ^๕

นับตั้งแต่พระโสณะเถระ และพระอุตตระเถระ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ เชื่อกันว่า ได้แก่ดินแดนที่เป็นจังหวัดนครปฐมในปัจจุบัน^๖ พระพุทธศาสนาก็ได้เจริญรุ่งเรืองมาโดยลำดับ คำสอนทางพระพุทธศาสนาได้มีบทบาทที่ชัดเจนในวิถีชีวิตของคนไทย และเป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งทางวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชาติไทย พระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตของคนไทย จึงไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ อาจกล่าวได้ว่า ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชนบทไทยกับพุทธศาสนาเป็นของคู่กัน”^๗ การที่พระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาจนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทย มีรูปแบบการเผยแผ่ที่หลากหลายผ่านพระสาวกหลากหลายองค์ด้วยกัน แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตนั้นมีลักษณะตามที่ท่านบูรพาจารย์ทางศาสนาได้พยายามศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์วิถีเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธองค์และของพระสาวก แล้วสรุปวิธีต่างๆ ไว้ ๗ ประการด้วยกัน”^๘ โดยท่านตั้งชื่อวิธีเหล่านั้นเป็นพิเศษว่า

๑. อุปนิสินกถา แปลว่า “ถ้อยคำของผู้เข้าไปนั่งใกล้” หมายถึงการนั่งคุยสนทนาอย่างกันเองโดยสอดแทรกหลักธรรมเข้าไปในการสนทนานั้น เช่น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระราธะว่า “ราธะ สิ่งใดเป็นมาร เธอพึงละมันทะ รากะ ฉันทรากะในสิ่งนั้น ก้อะไรเล่าเป็นมาร คือรูปเป็นมาร เธอพึงละมันทะ รากะ ฉันทรากะในรูปนั้น”^๙

๒. ธัมมิกถา แปลว่า “ถ้อยคำที่กล่าวถึงธรรม” หมายถึงการบรรยายหรืออธิบายธรรม เช่น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธัมมิกถาแก่ภิกษุว่า “ศีลมีลักษณะอย่างนี้ สมาธิมีลักษณะอย่างนี้ ปัญญามีลักษณะอย่างนี้ สมาธิอันบุคคลอบรมโดยมีศีลเป็นฐาน ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ปัญญาอันบุคคลอบรมโดยมีสมาธิเป็นฐาน ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก”^{๑๐}

^๕ จรัส พยัคฆราชศักดิ์ และกวี อิศริวรรณ, หนังสือเรียนพระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๔๖), หน้า ๓-๕.

^๖ พระโสณคณาภรณ์ (ระแบบ ฐิตญาโณ), ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร. ๒๕๒๙), หน้า ๑๖๒.

^๗ พระราชบัญญัติ (ชยวิโส / ไชยวงศ์), “ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย : ศึกษาเฉพาะกรณี การแสดงพระธรรมเทศนาในวันอัมมาสวณะ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๙ - ๒๕๔๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^๘ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต), เทศน์ : การเผยแผ่ที่สำคัญศักดิ์สิทธิ์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๕๐), หน้า ๗, กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘ - ๒๐.

^๙ ส.ช. (ไทย) ๙/๑๙๔/๒๗๔.

^{๑๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๔๒/๘๙.

๓. โอวาทกถา แปลว่า “ถ้อยคำที่กล่าวสอน” หมายถึงการให้คำแนะนำตักเตือนให้ละเว้นชั่วประพฤติดี เช่น พระโอวาทปาติโมกข์ ๓^{๑๐} ที่ทรงแสดงถึงอุดมการณ์ หลักการ วิธีการของพระพุทธศาสนา หรือพระปัจฉิมวาจาอันเป็นโอวาทสุดท้ายเมื่อจวนจะเสด็จดับขันธปรินิพพานที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนเธอทั้งหลาย สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด”^{๑๑} เป็นต้น

๔. อนุสาสนิกถา แปลว่า “ถ้อยคำที่กล่าวสอนให้เห็นจริง” หมายถึงคำกล่าวสอนในลักษณะซ้ำๆ ครั้งแล้วครั้งเล่า ย้ำเตือนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความจำได้ เกิดความชินหู ดังเช่นที่ทรงรับสั่งกะท่านพระอานนท์ ความว่า “อานนท์ เราจักไม่ประคับประคองเธอทั้งหลาย เหมือนช้างหม้อประคับประคองภาชนะดินดิบที่ยังดิบอยู่ เราจักกล่าวชมแล้วชมอีก จักกล่าวยกย่องแล้วยกย่องอีก บุคคลใดมีแก่นสาร บุคคลนั้นจักดำรงอยู่”^{๑๒} เป็นต้น

๕. ธัมมสากัจฉากถา แปลว่า “ถ้อยคำที่สนทนากันในทางธรรม” หมายถึงการสนทนาธรรม เป็นทำนองแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน บางครั้งมาในรูปแบบคำถาม เพื่อแสวงหาความถูกต้องหรือปรับความเข้าใจซึ่งกันและกัน เช่น การสนทนาของท่านพระมุสิละ ท่านพระปวิภูฏะ ท่านพระนารทะ และท่านพระอานนท์ ณ โขสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี โดยท่านพระปวิภูฏะเป็นผู้เริ่มต้นสนทนา^{๑๓}

๖. ปุจฉาวิสัชนากถา แปลว่า “ถ้อยคำที่ถาม-ตอบ” หมายถึงรูปแบบการเผยแผ่ที่ขึ้นต้นด้วยการถาม-ตอบ โดยอาจถามนำเพื่อกระตุ้นผู้ฟังให้ตอบเป็นการทดสอบความรู้ความเข้าใจภายหลังจากที่ได้อธิบายธรรมนั้นๆ ให้ฟัง เช่น ทรงแสดงอนัตตลักษณะสูตรโปรดพระปัญจวัคคีย์พระองค์ทรงเริ่มอธิบายว่ารูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณเป็นอนัตตาโดยลำดับแล้วตรัสย้อนถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเข้าใจข้อนี้หรือไม่อย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”^{๑๔} ดังนี้ เป็นต้น

๗. ธัมมเทศนาถา แปลว่า “ถ้อยคำที่แสดงธรรม” หมายถึงการเทศน์ หรือการแสดงพระธรรมเทศนานั่นเอง เป็นวิธีวิธีการสอนธรรมด้วยการแสดงชี้แจงธรรมให้แจ่มแจ้งชัดเจน โดยมุ่งเน้นแนะนำข้อธรรมให้รู้ให้เข้าใจและเน้นให้เห็นแนวปฏิบัติตามได้^{๑๕} โดยรูปแบบของพระสงฆ์ไทยท่านได้วางโครงไว้ ๓ ตอนด้วยกัน คือ ๑) อุเทศ คือ ส่วนเริ่มต้นเทศนา ได้แก่ การตั้งนะโม อุเทศคาถา และอารัมภบท ๒) นิเทศ คือ การอธิบายความให้เกิดความไพเราะ น่าสนใจ น่าฟัง แจกแจง

^{๑๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐.

^{๑๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๘/๑๖๖.

^{๑๒} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๙๖/๒๓๓.

^{๑๓} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๖๘/๑๓๘.

^{๑๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๐-๒๔/๒๗-๓๑.

^{๑๕} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต) , เทศน์ : การเผยแผ่ที่สำคัญศักดิ์สิทธิ์,

ธรรมะได้อย่างปราศจากข้อสงสัย ๓) ปฏิภาณ คือ การสรุปใจความ เป็นการเก็บเนื้อความที่ได้อธิบายมาเพื่อให้เป็นข้อคิดก่อนจะจบเทศนา แล้วตามด้วยบทให้พร และลงท้ายด้วย เอวံ ก็มีด้วยประการฉะนี้^{๑๖}

ในปัจจุบันยังมีการเผยแผ่ธรรมในรูปแบบของการปาฐกถา การกล่าวสุนทรพจน์ การกล่าวสัมโมทนียกถา การกล่าวอนุโมทนาพจน์ การบรรยาย การสอนในห้องเรียน การแต่งหนังสือ วิชาการ การแต่งหนังสือวรรณกรรม การจัดทำวิดีโอ เทปบันทึกเสียง ภาพยนตร์ เรื่องสั้น การ์ตูน เอนิเมชัน ละคร สก๊อปพิเศษ สารคดี เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นพัฒนาการตามยุคสมัยที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างไรก็ตาม ในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทยส่วนใหญ่ยังคงรักษารูปแบบการเผยแผ่ ๗ ประการดังที่แสดงมา เพราะการเผยแผ่แบบอนวัตรตามทางโลก พระสงฆ์ไทยยังไม่มีผู้เชี่ยวชาญ และขาดปัจจัยดำเนินการผลิตเนื้อหาและรูปแบบที่จะทำให้อรรถสมัย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ไม่ได้จำกัดเฉพาะพระสงฆ์เท่านั้น คฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ถ้าหากเคยศึกษาหรือมีความรู้ในทางพุทธศาสนาเป็นอย่างดีแล้ว ก็สามารถที่จะทำหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมได้เช่นเดียวกัน พระพุทธองค์ทรงฝากศาสนาไว้กับพุทธบริษัททั้ง ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ในอดีตก็มี ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ที่เป็นนักเผยแผ่ที่มีชื่อเสียง และได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้า ว่าเป็นผู้เลิศในการเผยแผ่ธรรมะในตำแหน่งเอตทัคคะไว้ครบทั้ง ๔ บริษัท^{๑๗} เช่น ในภิกษุบริษัท ทรงยกย่องพระปุลณมณฑาณบุตรว่าเป็นผู้เลิศในทางเป็นพระธรรมกถึก^{๑๘} ในภิกษุณีบริษัท ทรงยกย่องพระธรรมทินนาเถรีว่าเป็นผู้เลิศในทางเป็นพระธรรมกถึก^{๑๙} ในอุบาสกบริษัท ทรงยกย่องจิตตคหบดีว่าเป็นผู้เลิศในทางเป็นธรรมกถึก^{๒๐} ในอุบาสิกาบริษัท ทรงยกย่องนางชุชชุตตราว่าเป็นผู้เลิศในทางแสดงธรรม^{๒๑} การแสดงธรรมก็เป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ยากนักดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสแก่พระอานนท์ว่า “อานนท์ การแสดงธรรมให้คนอื่นฟังมิใช่สิ่งที่ทำได้ง่าย ภิกษุเมื่อจะแสดงธรรมแก่ผู้อื่นพึงตั้งธรรม ๕ อย่างไว้ในใจตนแล้วจึงแสดงธรรมแก่ผู้อื่น คือ ๑. เราจักแสดงธรรมไปตามลำดับ ๒. เราจักแสดงอรรถ ๓. เราจักแสดงธรรมอาศัยความเอ็นดู ๔. เราจักเป็นผู้ไม่เพ่งอามิสแสดงธรรม ๕. เราจักไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น”^{๒๒} อย่างไรก็ตาม การเผยแผ่พุทธธรรมในประเทศไทยปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะเป็นพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญใน

^{๑๖} ดูรายละเอียดใน พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต), **หลักและวิธีการเทศน์**, (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๕๒), หน้า ๔๓ – ๕๘.

^{๑๗} **ความรู้ด้านหลักพุทธธรรม ตอนที่ ๔ การเผยแผ่หลักพุทธธรรม**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา <https://marin222.wordpress.com/> [๑๘ มี.ค. ๒๕๕๘].

^{๑๘} อ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๙๖/๒๖.

^{๑๙} อ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๓๙/๓๐.

^{๒๐} อ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๐/๓๑.

^{๒๑} อ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๐/๓๒.

^{๒๒} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๙/๒๐๕.

ด้านการแสดงธรรมหรือได้รับการยกย่องว่าเป็นพระธรรมกถึก เป็นไปตามอำนาจของกาลเวลา และบริบททางสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงและแตกต่างจากสังคมในสมัยพุทธกาล ยิ่งเมื่อดูจากจำนวนของพระสงฆ์ที่สำนักงานพระพุทธแห่งชาติได้ทำการสำรวจด้วยแล้ว ในปี ๒๕๕๗ มีจำนวนพระสงฆ์ทั้งสิ้น ๒๙๐,๐๑๕ รูป^{๒๓} การที่พระสงฆ์ผู้มีผลงานโดดเด่นในด้านการเผยแผ่มีไม่มากนักในปัจจุบัน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีกุศโลบายในการเผยแผ่ได้หลายวิธีอาทิ การปฏิบัติตนให้น่าเลื่อมใสของพระสงฆ์ การเป็นผู้รอบรู้ในหลักธรรมะ การแสดงธรรมได้ลึกซึ้งการพัฒนาชุมชน การสนับสนุนด้านการศึกษา การสงเคราะห์ประชาชนในด้านต่างๆ การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดบรรพชาสามเณร การจัดบวชชีพราหมณ์ถือศีล ๘ การจัดอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม การจัดแสดงนิทรรศการทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นกระบวนการประชาสัมพันธ์ชักชวนให้ประชาชนหันมาเข้าวัด ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา ได้มาเรียนรู้หลักธรรม จูงใจให้พุทธศาสนิกชนน้อมนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติขัดเกลาจิตใจให้สูงขึ้นเป็นลำดับไป เพื่อให้เข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาในที่สุด^{๒๔} การเผยแผ่จึงมีขอบข่ายที่กว้างตามวิธีการหรือกุศโลบายที่ใช้ในการเผยแผ่ การนำพุทธวิธีการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่และการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์มาปรับประยุกต์กับศาสตร์แขนงอื่นๆ จึงเป็นเรื่องที่ท้าทายต่อพระสงฆ์ในปัจจุบันในการเจาะกลุ่มเป้าหมายผู้รับสารทางพระพุทธศาสนาอันมีหลากหลายกลุ่มและหลากหลายวัฒนธรรม

ในพระสงฆ์ผู้มีผลงานโดดเด่นด้านการเผยแผ่ มีผลงานประจักษ์ชัดทั้งในประเทศและต่างประเทศ พระพรหมวชิรญาณ เป็นผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญทางคณะสงฆ์ที่มีบทบาทต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหลายตำแหน่งด้วยกัน อาทิ กรรมการมหาเถรสมาคม, เจ้าอาวาสวัดยานนาวา, กรรมการฝ่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาเถรสมาคม, ผู้อำนวยการศูนย์พระสงฆ์นักเผยแผ่ธรรมเพื่อพัฒนาสังคมแห่งประเทศไทย (ศูนย์พระสงฆ์อาสาสมัครจัดพระสงฆ์เข้าสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมอาชีวะและมหาวิทยาลัย) ตามขอคำขอของสถาบันต่างๆ สังกัดสำนักเรียนวัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร, ประธานสภาพระธรรมกถึกแห่งประเทศไทย, ประธานศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ในพระสังฆูปถัมภ์, เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำกรุงเทพมหานครแห่งที่ ๑ วัดยานนาวา, ที่ปรึกษาสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา, ประธานกรรมการอำนวยการโครงการสร้างวัดนวมินทรราชูทิศ เฉลิมพระเกียรติ เมืองเรย์นแฮม แห่งนครเคมบริดจ์-บอสตัน มลรัฐแมสซาชูเซตส์ สหรัฐอเมริกา, ได้ปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ เป็นหิตานุหิตประโยชน์ต่อประเทศชาติ ศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ด้วยวิธีะ อุตสาหะ พากเพียร พยายาม และเสียสละ

^{๒๓} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, จำนวนพระภิกษุ - สามเณร ประจำปี ๒๕๕๗, [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.onab.go.th/DataMonk/MoNk57.pdf> [๑๘ มี.ค. ๒๕๕๘].

^{๒๔} พระปลัดสามารถ ธมฺมาโร (ชีวะพลักษ์), “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญานันทมุนี)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

เป็นอย่างยิ่ง พัฒนาพระอารามวัดยานนาวาทั้งด้านศาสนศึกษา ศาสนกิจ ศาสนธรรม ศาสนทนายา และศาสนวัตถุ เป็นที่ประจักษ์แก่คณะสงฆ์ ศิษยานุศิษย์ และประชาชนที่เคารพนับถือทั่วไป พระพรหมวชิรญาณ เป็นพระสงฆ์รูปหนึ่งในพระพุทธานุสาฝ่ายเถรวาท ที่ได้อุทิศกายใจปฏิบัติ ศาสนกิจทุกภูมิภาค ทั้งในชนบทที่ด้อยพัฒนาและห่างไกลในประเทศไทย ตลอดจนในต่างถิ่น ต่างประเทศที่แปลกต่างจากมาตุภูมิ ทั้งในด้านสภาพดินฟ้าอากาศ อาหาร บุคคล ทัศนคติและ วัฒนธรรมประเพณี ยึดหลักการและวิธีปฏิบัติศาสนกิจของพระพุทธองค์ ซึ่งทำให้พระเดชพระคุณเป็น พระเถระที่มีความอดทนและเสียสละ ไม่ติดในลาภสักการะหรือความสุขความสะดวกสบายใดๆ มีเป้าหมายเพื่อตอบสนองอุปการคุณของพุทธศาสนิกชนผู้อุปถัมภ์บำรุง และเพื่อน้อมถวายเป็นพุทธ บูชาพระคุณพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ส่งเสริมอนุเคราะห์และพัฒนาชีวิตจิตใจประชาชนให้ ยึดมั่นในทานศีลภาวนาหรือศีลสมาธิและปัญญาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะถ้ามนุษย์เรา ขำระชีวิตจิตใจให้หลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของกิเลสความโลภความโกรธและความหลงแล้ว ชีวิต จิตใจย่อมจะเป็นอิสระจากความชั่วและทุกข์ภัยทั้งปวง สังคมย่อมจะร่มเย็นเป็นสุขโดยทั่วกัน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระพรหมวชิรญาณ (ปสฤทธ์ เขมังกโร) ว่าท่านมีวิธีการอย่างไรที่ทำให้หลักพุทธธรรมเป็นที่แพร่หลาย มีประชาชนทั้งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ พ่อค้า ประชาชน ตลอดจนสถาบันพระมหากษัตริย์ ให้ความ เคารพนับถือในตัวท่าน เพื่อเป็นการประกาศยกย่องผลงานที่ท่านได้บำเพ็ญมาด้วยดีโดยตลอดการ ดำรงสมณเพศและเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ร่วมกันศึกษาและช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มั่นคงสืบ ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาพุทธวิธีการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่และการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาประวัติเกี่ยวกับการเผยแผ่และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระพรหมวชิรญาณ

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาความสอดคล้องระหว่างวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระพรหมวชิรญาณกับพุทธวิธีการสื่อสารและการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยนั้น แบ่งออกเป็น ๒ ด้าน คือ ด้านเอกสารและกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเอกสารที่วิจัย

๑) ด้านเนื้อหา ประกอบด้วย เนื้อหาต่างๆ ในแต่ละบท คือ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระพุทธเจ้า วิธีการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์ ประวัติเกี่ยวกับการเผยแผ่และวิธีการเผยแผ่

พระพุทธศาสนาของพระพรหมวชิรญาณ และศึกษาความสอดคล้องระหว่างวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมวชิรญาณกับพุทธวิธีการสื่อสารและการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์

๒) ด้านเอกสาร ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับเฉลิมพระเกียรติ พระบรมราชินีนาถฯ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องการพุทธวิธีการสื่อสาร และหนังสือ ตำรา เอกสาร และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระพรหมวชิรญาณ

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา ได้แก่ พระสงฆ์ และกลุ่มคฤหัสถ์ ผู้ใกล้ชิดผู้เคยร่วมงาน เคยฟังการเทศน์ การบรรยาย การเผยแผ่ของพระพรหมวชิรญาณ ได้มาโดยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๗ รูป/คน ดังต่อไปนี้

๑. พระพรหมวชิรญาณ (ปสฤทธ์ เขมังกโร) กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดยานนาวา

๒. พระศรีวิจิตรภรณ์ (เกรียงไกร กิตติเมธี ป.ธ.๙,ดร.) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดยานนาวา

๓. พระครูปลัดสุวัฒนวิริคุณ (สมบัติ ญาณวโร) เลขานุการวัดยานนาวา

๔. นายพิศิษฐ์ ลีลาวชิโรภาส ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน

๕. พลตรี ไชยนาถ ญาตินิมพลี ไวยาวัจกรวัดยานนาวา อดีตผู้อำนวยการสำนักงานอนุศาสนาจารย์ กรมเสมียนตรา กระทรวงกลาโหม และอดีตนายกสมาคมเปรียญธรรมแห่งประเทศไทย

๖. ดร.ณัฐพัชร สายเสนา ไวยาวัจกรวัดยานนาวา เลขานุการคณะกรรมการสำนักงานโครงการก่อสร้างวัดนวมินทรราชูทิศฯ

๗. นายณฐ ทะสังขา ไวยาวัจกรวัดยานนาวา ผู้จัดการสถานีวิทยุโทรทัศน์โลกพระพุทธศาสนา เฉลิมพระเกียรติฯ (WBTV)

โดยกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษานี้ เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมวชิรญาณ กล่าวคือ เป็นผู้สนองงานและอยู่รับใช้ใกล้ชิดมานาน ได้เห็นวิธีการและศักยภาพเฉพาะตัวของท่านได้เป็นอย่างดี

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ พุทธวิธีการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่และการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ประวัติเกี่ยวกับการเผยแผ่และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมวชิรญาณเป็นอย่างไร

๑.๔.๓ ความสอดคล้องระหว่างวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมวชิรญาณกับพุทธวิธีการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่และการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์เป็นอย่างไร

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะ

๑.๕.๑ วิธีการ หมายถึง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมวชิรญาณ ในรูปแบบต่างๆ เช่น พระธรรมเทศนา ปาฐกถา บทความ สื่อวิดีโอ คติธรรม กวีนิพนธ์ เป็นต้น

๑.๕.๒ การเผยแผ่ หมายถึง การทำให้พระพุทธศาสนาแผ่ขยายกว้างออกไป มีการดำเนินการเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไปทั่วทุกสารทิศ ก่อให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใส เคารพยำเกรงในพระรัตนตรัย และน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ

๑.๕.๓ พุทธวิธีการสื่อสาร หมายถึง หลักการเผยแผ่พระศาสนาของพระพุทธเจ้า โดยพระองค์ได้ทรงปฏิบัติเป็นแบบอย่างถึงวิธีการสื่อสารเพื่อให้หลักธรรมแพร่หลาย

๑.๕.๔ พระพรหมวชิรญาณ หมายถึง พระมหาปสุกัธ ขेमงฺกโร (สุทธิพันธุ์) เปรียญธรรม ๓ ประโยค เจ้าอาวาสวัดยานนาวา กรรมการมหาเถรสมาคม ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๑๐ และที่ปรึกษาประธานสำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูตไปต่างประเทศ

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสาร

๑.๖.๑.๑ พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต) ได้เขียนไว้ในหนังสือเรื่อง “สงฆ์ผู้นำสังคม” กล่าวไว้ว่า พระสงฆ์ในฐานะผู้นำในสังคมไทย น่าจะมี ๒ ด้าน คือ ด้านศีลธรรม-จิต-วิญญาณ ศาสนา และด้านสติปัญญา เพื่อทำหน้าที่ ๓ อย่างของตน คือ ศึกษาเล่าเรียนพระพุทธพจน์ (และวิชาอื่นๆ ที่เกื้อกูลต่อการเข้าใจพระพุทธพจน์ สังคม วัฒนธรรม และความเป็นไปของโลก สันนิบาต) ทรงจำให้แม่นยำ เผยแผ่คำสั่งสอน (โดยเรียนรู้ รู้จักใช้ภาษาและเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่อย่างเหมาะสม) แบ่งปันความสุขสงบร่มเย็น แก่ชื่อกล่าวหา ขจัดเลืยนหนาม และปกป้องคุ้มครองพระศาสนา (อย่างยอมมอบกายถวายชีวิตให้ได้)^{๒๕}

๑.๖.๑.๒ พระพรหมบัณฑิต ได้เขียนไว้ในหนังสือเรื่อง “หลักการและวิธีการเทศน์” กล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าเวลาจะตบลาหาคณ เรื่องแรกสุดจะต้องคำนึงว่าจะแสดงปฐมเทศนาเทศน์ให้ใครฟังก่อน นึกถึงลูกศิษย์กัณฏิ คือ ปัญจวัคคีย์ อยู่กันมาหลายปีรู้นิสัยกันอยู่แล้ว ไหนๆ ก็จะต้องตบลาครั้งแรก เลือกพระปัญจวัคคีย์ พอได้ปัญจวัคคีย์ก็เริ่มออกไปตบกลาภายนอกหมู่บ้านสอนชฎิล ๓ พี่น้อง พวกนี้ฤทธิ์เดชมาก เสร็จแล้ว สอนได้ปลาราคาดีมากคือพระเจ้าพิมพิสาร เราต้องเปลี่ยน

^{๒๕} พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต), **สงฆ์ผู้นำสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๕๘.

นโยบาย ออกไปตกปลานอกบ้านอย่างที่บูรพาจารย์ได้ทำและนำพระพุทธศาสนาออกไปเผยแผ่ทั่วโลก
อย่างทุกวันนี้^{๒๖}

๑.๖.๑.๓ คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เขียนไว้ใน
หนังสือเรื่อง “ธรรมนิเทศ” กล่าวไว้ว่า การใช้สื่อกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นับเป็นวิถีทางแห่ง
พระปัญญาของพระพุทธเจ้า ซึ่งพระองค์ทรงใช้เป็นแบบอย่างมาตั้งแต่ต้น เพียงแต่เป็นการใช้สื่อ
ประกอบการเผยแผ่ที่มีอยู่ทั่วไปตามธรรมชาติ ให้เป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ของบุคคลที่พระองค์ทรงสั่ง
สอน ด้วยการอุปมาเปรียบเทียบให้เห็นแจ้งประจักษ์กับตนเองเป็นสำคัญ^{๒๗}

๑.๖.๑.๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้เขียนไว้ในหนังสือเรื่อง “พุทธวิธี
ในการสอน” กล่าวไว้ว่า ความยิ่งใหญ่และพระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้าในด้านการสอนนั้น
ถ้าจะพูดให้เห็นด้วยอาศัยประจักษ์พยานภายนอกก็เป็นเรื่องไม่ยาก เพราะเพียงพิจารณาเผินๆ จาก
เหตุผลง่ายๆ ต่อไปนี้ก็จะนึกได้ทันทีคือ:-

๑. พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติในยุคที่ชมพูทวีปเป็นถิ่นนักปราชญ์ เต็มไปด้วย
ศาสตราจารย์เจ้าลัทธิต่างๆ เป็นอันมาก แต่พระองค์สามารถประสพชัยชนะในการสอน จนมี
พระนามนำเด่นมาถึงปัจจุบัน

๒. คำสอนของพระองค์ ชัดแย้งกับคำสอนในศาสนาเดิมและแย้งกับความเชื่อถือ
ความประเพณีปฏิบัติที่แพร่หลายอยู่ในสังคมสมัยนั้น

๓. ขอบเขตงานสอนของพระองค์กว้างขวางมาก ทั้งโดยเทศะและระดับชนใน
สังคม ... ทรงสามารถสอนคนเหล่านั้นให้เข้าใจได้และยอมเป็นศิษย์ของพระองค์นับแต่
พระมหากษัตริย์ลงมาทีเดียว

๔. พระพุทธศาสนาที่เจริญมาได้ตลอดเวลานับพันๆ ปี แพร่หลายเป็นที่นับถืออยู่
ในประเทศต่างๆ และคณะสงฆ์ผู้สืบทอดพระศาสนา ซึ่งเป็นสถาบันใหญ่และสำคัญในสังคมดังที่ปรากฏ
อยู่ในปัจจุบัน เป็นผลงานยิ่งใหญ่ของพระองค์ยืนยันทนถึงพระปรีชาสามารถอย่างประจักษ์ชัดโดยไม่ต้อง
อธิบาย^{๒๘}

^{๒๖} พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **หลักการและวิธีการเทศน์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร :
สามลดา, ๒๕๕๕), หน้า ๗๑-๗๔.

^{๒๗} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **ธรรมนิเทศ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๖๒.

^{๒๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธวิธีในการสอน**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
จัดพิมพ์ในงานบำเพ็ญกุศลเจริญมงคลนามอายุ ๗๑ ปี พระวิสุทธาธิบดี (วีระ ภาททจารี ป.ธ.๙) เจ้าอาวาส
วัดสุทัศนเทพวราราม เจ้าคณะภาค ๔ และกรรมการมหาเถรสมาคม และพิธวัชศิลปฤกษ์อาคารหอฉัน มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อยุธยา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า ๒-๓.

๑.๖.๒ รายงานการวิจัย

๑.๖.๒.๑ พระมหาจำเณร จิรปญโญ (บุญมา) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทความเป็นผู้นำของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระพรหมวชิรญาณ (ประสิทธิ์ เขมังกโร)” สรุปความได้ว่า ท่านเป็นนักบริหาร นักคิดนักวางแผน ท่านเริ่มจากการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถในศาสตร์ต่างๆ แล้วนำศาสตร์นั้นๆ มาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ ส่งเสริมให้บุคลากรให้พัฒนาตนเอง ฝึกประสบการณ์ให้ผู้ได้บังคับบัญชาให้มีเวทีในการแสดงออกซึ่งความสามารถ มีความเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ส่วนรวม รู้จักการวางแผน ถึงพร้อมด้วยอิทธิบาทธรรมเต็มใจพอใจใฝ่เรียนรู้เพียรสู้ไม่ท้อถอย เอาใจใส่พิจารณาไตร่ตรองในการบริหารงาน รู้จักประยุกต์สถานการณ์กับสื่อต่างๆ ของท่านที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ได้อย่างเหมาะสม ใช้ในการเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการเผยแผ่แบบบูรณาการ ที่ใช้ได้ทั้งเชิงรุกและเชิงรับนี้คือลักษณะโดดเด่นของท่าน^{๒๙}

๑.๖.๒.๒ พระมหาสุริยัน จันทนาโม (จันทะนาม) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษามหาสมุทรและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ” สรุปความได้ว่า พระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ เป็นหนึ่งในบรรดาพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญในยุคปัจจุบัน ท่านได้อุทิศชีวิตเพื่อศึกษาและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่วัดป่าหลายแห่ง หลังจากนั้นท่านก็ได้เผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้าในที่ต่างๆ ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ คำสอนของท่านตามที่ได้ศึกษาในเทป ซีดี ได้รับความนิยมสูงสุดในหมู่ชาวพุทธในยุคปัจจุบัน ดังนั้นพระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ จึงเป็นพุทธสาวกที่แท้จริงรูปหนึ่ง ผู้ซึ่งได้นำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติให้เห็นในชีวิตประจำวันและปลุกคนอื่นให้มีความสนใจและปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยการแสดงธรรมและเป็นแบบอย่างที่ดี^{๓๐}

๑.๖.๒.๓ พระพิรพงศ์ พิรสกโก (ศรีฟ้า) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษารูปแบบและวิธีการประชาสัมพันธ์ของยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์” สรุปความได้ว่า ยุวพุทธิกสมาคมมีการประชาสัมพันธ์โดยการใช้สื่อหลากหลายประเภท ผู้ก่อตั้งประกอบด้วย นายเสถียร โพธิ์นันทะ, นายบุญยง ว่องวานิช และนายสุพจน์ แสงสมบูรณ์ ได้จัดตั้งยุวพุทธิกสมาคมขึ้นเมื่อวันพุธ ที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๒ และได้รับการโปรดเกล้าฯ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๐๓ ส่วนรูปแบบและวิธีการประชาสัมพันธ์ของยุวพุทธิกสมาคมได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ วิทยุโทรทัศน์

^{๒๙} พระมหาจำเณร จิรปญโญ (บุญมา), “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทความเป็นผู้นำของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระพรหมวชิรญาณ (ประสิทธิ์ เขมังกโร)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๓๐} พระมหาสุริยัน จันทนาโม (จันทะนาม), “ศึกษามหาสมุทรและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

อินเทอร์เน็ต และสื่อบุคคล เป็นต้น โดยมีวิธีการทั้งสื่อเชิงรับ คือ ให้ประชาชนผู้สนใจค้นหาแหล่งข้อมูลข่าวสารจากอินเทอร์เน็ต และ ใช้สื่อเชิงรุก ได้แก่ โครงการประกวดหนังสือ นิทรรศการงานศิลปะเพื่อพระธรรมทางสื่อสมัยใหม่^{๓๑}

๑.๖.๒.๔ พระมหาสัณญา ปญญาวิจิตโต ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณจินโก, “หลวงตา” – “แพรวเอื้อไม้”)” สรุปความได้ว่า ท่านได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการเทศน์มหาชาติและการเทศน์ธรรมวัตรตามแบบประเพณีโบราณมาเป็นเทศน์มหาชาติแบบประยุกต์ และนำไปสู่การปาฐกถาธรรม บรรยายธรรมอภิปรายไต่ถามที่และการสนทนาธรรมแบบร้อยแก้ว เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้การเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ เช่น วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร แลกบันทึกละเอียดและจัดพิมพ์หนังสือธรรมะออกเผยแผ่ เป็นต้น โดยมีจุดมุ่งหมายคือ มุ่งที่จะให้ผู้ฟังหายจากโลภะโทสะโมหะ ผู้ฟังที่มีความทุกข์ก็ให้คลายจากความทุกข์ลงบ้าง ผู้ฟังที่มีความประพฤติด้อย่างใดอย่างหนึ่งก็ให้เลิก ลด ละได้หรือผ่อนคลายลงได้ โดยเฉพาะวรรณกรรมเรื่องสั้นได้สะท้อนให้เห็นค่านิยมและปัญหาที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยสมัยนั้น ท่านได้ให้คำแนะนำเชิงแก้ไขปรับปรุงในเรื่องต่างๆ ชักจูงโน้มน้าวจิตใจบุคคลให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรม ส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึก เกิดการพัฒนาตนเอง เพื่อความสงบสุขในครอบครัวและสังคม^{๓๒}

๑.๖.๒.๕ พระครูปลัดชโล เตชพล (ปิ่นวิเศษ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพสุวรรณโมลี (สอิ่ง สิรินนโท)” สรุปความได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพสุวรรณโมลี (สอิ่ง สิรินนโท) พระเดชพระคุณมีความโดดเด่นด้าน กายภาพ กลอน โคลง ฉันท์ และทำนองสวดสรภัญญะเพื่อเป็นสื่อในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน และเป็นพระเถระที่มีความเมตตาสูงเป็นกันเอง มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย เป็นที่เคารพนับถือของพุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นเป็นอย่างดี เป็นพระนักเทศน์เผยแผ่เชิงรุก ทันเหตุการณ์และมองการณ์ไกลตลอดถึงเป็นพระนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและตระหนักถึงธรรมชาติ และปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร และเจ้าคณะจังหวัดสุพรรณบุรี ตามมติเถรสมาคมทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ

^{๓๑} พระพิริพงค์ พิรสกุลโก (ศรีฟ้า), “ศึกษารูปแบบและวิธีการประชาสัมพันธ์ของยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๓๒} พระมหาสัณญา ปญญาวิจิตโต (โปรงใจ), “ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณจินโก, “หลวงตา”- “แพรวเอื้อไม้”)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

และด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้วยปรัชญาชีวิตที่ว่า “อยู่เพื่อตัว อยู่แค่สันลม อยู่เพื่อสังคม อยู่คู่ฟ้าดิน”^{๓๓}

๑.๖.๒.๖ พระวุฒิกุล วุฒิกุลโน (พรมพิมพ์) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต)” สรุปความได้ว่า เนื้อหาพุทธธรรมของพระราชาวรมณีมีจุดเด่น คือมีเนื้อเรื่องบรรยายธรรม เป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษารวมสมัย ฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึก ชัดเจน โดยสามารถสรุปประเภทเนื้อหาของพุทธธรรมที่ท่านนำเสนอได้ ๔ ประเภท คือ ๑) เนื้อหาประเภทพัฒนาจิตใจเพื่อชีวิตที่ดีงาม ๒) เนื้อหาประเภทบูรณาการและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ๓) เนื้อหาประเภทพระธรรมเทศนา ๔) เนื้อหาประเภทวิชาการ และในหนังสือและผลงานของพระราชาวรมณีทั้ง ๔๒ เรื่อง พบว่ามีเทคนิคและวิธีการเผยแผ่หรือนำเสนอพุทธธรรมที่เด่นชัด ๖ วิธี คือ ๑) การนำเสนอโดยการยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ ๒) นำเสนอโดยวิธีการยกอุปมาเปรียบเทียบ ๓) นำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต ปรัชญา คำคม โคลง บทประพันธ์ และบทกลอน เป็นต้น ๔) นำเสนอโดยวิธีการโดยวิธีการพูดเชื่อมโยงเรื่องราวหรือเหตุการณ์สถานการณ์ต่างๆ ๕) นำเสนอโดยวิธีการยกบุคคลตัวอย่างประกอบการบรรยาย ๖) นำเสนอโดยวิธีการแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน^{๓๔}

๑.๖.๒.๗ พระมหาบุญเลิศ ธมมทสฺสี (โธฐสุ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาคม (หลวงพ่อคุณ ปริสุทฺโธ)” สรุปความได้ว่า หลวงพ่อคุณท่านเป็นพระที่ประชาชนศรัทธาเคารพนับถือเป็นอย่างมาก เพราะท่านประสบความสำเร็จในการสื่อสาร จะเป็นการสนทนา หรือตอบปัญหา หรือว่าการใช้สื่อสัญลักษณ์ คือการเคาะหัวแทนการประพรมน้ำพุทมนต์ และวัตถุมงคล การฟังตะกรุดจะมีคนทุกระดับเข้าไปหาท่านมิได้ขาด โดยเฉพาะนักข่าว หรือสื่อมวลชนจะติดตามเสนอข่าวสารของท่านอยู่เสมอ ไม่ว่าท่านจะพูดอะไร คำพูดนั้นมักเป็นที่สนใจกันเป็นอย่างมาก มีเรื่องที่จะต้องศึกษาเกี่ยวกับการทำงานของท่านได้ทุกแขนงทุกสาขาวิชา แต่ที่น่าสนใจคือการศึกษาเปรียบเทียบวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านกับพระเถระทั้งหลายที่มีลักษณะเด่นแตกต่างกันและเหมือนกัน เรื่องอิทธิพลของการใช้สื่อสัญลักษณ์คือ วัตถุมงคล คาถาอาคม ตะกรุด และการเคาะศีรษะแทนการประพรมน้ำพุทมนต์ในสังคมปัจจุบัน

^{๓๓} พระครูปลัดชโล เตชพล (ปิ่นวิเศษ), “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพสุวรรณโมลี (สอึ้ง สิรินนโท)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๓๔} พระวุฒิกุล วุฒิกุลโน (พรมพิมพ์), “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

และการสงเคราะห์ประชาชนโดยการบริจาคสร้างสาธารณประโยชน์ ซึ่งเป็นงานที่ท่านอุทิศชีวิตทำเพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติ บ้านเมือง และพระพุทธศาสนาเป็นเวลานาน^{๓๕}

๑.๖.๒.๘ พระมหาจรัญ ญาณวโร (อินทร์รงค์) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” สรุปความได้ว่า บทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท ตั้งแต่ชีวิตเริ่มต้นจนถึงวาระสุดท้ายของท่าน มีความโดดเด่นในด้านความเป็นผู้มักน้อยสันโดษ เป็นแบบอย่างของผู้สันโดษที่ก่อให้เกิดความเลื่อมใสของผู้มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย อันเป็นธรรมเนียมของนักบวชที่ควรใช้เป็นตัวอย่างของการปฏิบัติ ด้านนี้ ความเป็นผู้คงแก่เรียน แม้บวชเมื่ออายุมาก ท่านก็ไม่ทอดธุระในพระศาสนา มุ่งประพฤติปฏิบัติจนเกิดความสมบูรณ์ในไตรสิกขา ไปถึงที่จุดหมาย คือ พระอรหัตผล เป็นผู้แตกฉานในองค์ธรรม อบรมสั่งสอนภิกษุทั้งทางตรงและทางอ้อม จนเป็นที่เคารพของหมู่ภิกษุ เป็นผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ได้เป็นแบบอย่างของผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบจนเป็นที่เคารพยำเกรงของเพื่อนภิกษุ ถือเป็นการสั่งสอนด้วยการปฏิบัติ ซึ่งมีผลมากกว่าการพูดอบรมสั่งสอน เป็นมหาสังฆปาโมกข์ ได้รับมอบหมายให้เป็นประธานทำสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งแรกในปีพุทธปรินิพพาน อันเป็นการรักษาหลักการและข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง ใช้เป็นแนวทางการศึกษาและปฏิบัติสืบมา ซึ่งเป็นต้นแบบของพระพุทธศาสนาเถรวาทสืบมาจนถึงปัจจุบัน^{๓๖}

๑.๖.๒.๙ พระมหานันท ชยเสน (บรรจบพุดชา) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษางานการเผยแผ่ของสมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปุณณกมหาเถร)” สรุปความได้ว่า งานการเผยแผ่ของเจ้าประคุณสมเด็จพระธีรญาณมุนี เกิดจากจิตสำนึกที่จะสร้างบ้านเกิดให้มีความสุขความเจริญ และขยายไปสู่ความคิดหาทางช่วยเหลือปลดปล่อยความทุกข์ยากและความยากจนของพลเมืองในชาติเดียวกัน งานการเผยแผ่ของท่านโดยเนื้อหา มี ๓ ด้าน คือการพัฒนา วิชาการ และการอนุรักษ์ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสมเด็จพระธีรญาณมุนี ในฐานะผู้ส่งสาร มี ๒ ประการ คือปัจจัยภายใน ได้แก่ คุณธรรมและความรู้, ปัจจัยภายนอก ได้แก่ บุคลิกภาพหรือปฏิปทาและคุณประโยชน์ต่อผู้อื่น, เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการนำหลักพุทธธรรมมาพัฒนาบุคคลทั้งสองส่วน คือ ส่วนร่างกายและจิตใจ, ส่วนร่างกายเน้นพัฒนาความสัมพันธ์กับปัจจัยสี่ ส่วนจิตใจเน้นพัฒนาให้มีความรู้ มีศีลธรรม, การนำเสนอจะมี ๔ แบบ คือแบบอุปมาอุปไมย แบบใช้นิทานสาธก แบบยกพระบาลีและแบบกวีนิพนธ์, สื่อที่ใช้เผยแผ่ จัดตามการเข้ารหัสและถอดรหัสมี ๒ ประการ คือสื่ออวัจนะ (Verbal) ได้แก่ คำพูดและตัวหนังสือ, และสื่ออวัจนะ

^{๓๕} พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสสี (โธสุสุ), “ศึกษาวិธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชนิเทศ (หลวงพ่อดูคุณปริสุทโธ)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

^{๓๖} พระมหาจรัญ ญาณวโร (อินทร์รงค์), “การศึกษามหาวิทยาลัยพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐).

(Non-Verbal) ได้แก่ ปฏิภาณและจริยาวัตร, ผู้รับสารของสมเด็จพระเจ้า มีอยู่หลายระดับตั้งแต่เยาวชนจนถึงผู้นำระดับประเทศ^{๓๗}

จากการทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัย แสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับและมีผู้นำเอาหลักคำสอนไปปฏิบัติ มีพระพุทธเจ้าเป็นตัวอย่างต้นแบบ มีพระสงฆ์สาวกเป็นผู้รับสืบทอดวิธีการ การสื่อสารหรือการเผยแผ่เป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยให้พระพุทธศาสนาแผ่ขยายออกไปในวงกว้าง วิธีการเผยแผ่แต่ละบุคคลถึงจะมีความคล้ายกัน แต่จะแตกต่างกันในประเด็นปลีกย่อยและช่วงเวลาของแต่ละยุคสมัยมีความแตกต่างกันทางด้านความนิยมของการนำเทคโนโลยีและสื่อสารมวลชนเป็นเครื่องมือสื่อสาร รวมทั้งในด้านของภาษา บุคลิกภาพ ภาพลักษณ์ ที่ใช้ในการเผยแผ่ก็เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว แต่ในงานวิจัยครั้งนี้จะเป็นการนำเสนอวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมวชิรญาณ ที่ปรากฏทั้งทางตรงและทางอ้อม นำเสนอไปสู่สาธารณะให้รู้จัก จนเกิดความสนใจและเกิดการมีส่วนร่วมในที่สุด

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการเก็บข้อมูลภาคสนาม มาจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ส่วนข้อมูลจากเอกสารได้แบ่งไว้ดังต่อไปนี้

๑) ศึกษารวบรวมจากข้อมูลชั้นปฐมภูมิคือ พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๕ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธีการสื่อสารและหนังสือหรือตำราที่เกี่ยวข้องกับคำสอนของพระพรหมวชิรญาณ เช่น หนังสือ ตำรา บทความ เทปบันทึกวิดีโอ เทปบันทึกเสียง ตลอดจนบทสัมภาษณ์ซึ่งผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายมาประกอบงานวิจัยครั้งนี้

๒) ศึกษารวบรวมจากข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓) สัมภาษณ์เรื่องการศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมวชิรญาณ (ปสฤทธ์ เขมังกโร) ให้ผู้ตรวจสอบแบบสอบถามจำนวน ๓ รูป/คน ดังมีรายนามต่อไปนี้

๑. พระมหาบุรณะ ชาตเมโธ, ดร.

๒. รศ.บำรุง สุขพรรณ

๓. ผศ.รังษิ์ สุทนต์

^{๓๗} พระมหานันท ขยเสน (บรรจบพุดชา), “การศึกษางานการเผยแผ่ของสมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปุณณกมหาเถร)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

๔) นำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยการส่งแบบสัมภาษณ์ล่วงหน้าแก่ผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน ๗ รูป/คน และทำการสัมภาษณ์ด้วยการบันทึกภาพและเสียงพร้อมทั้งการจดบันทึก

๕) นำแบบสัมภาษณ์มาสรุปความ

๖) วิเคราะห์ข้อมูลเป็นหมวดหมู่ โดยวิธีการวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction) นำข้อมูลที่ได้จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น มาวิเคราะห์เพื่อหาบทสรุป และการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร (Content Analysis) นำเอกสารหรือหลักฐานต่างๆ มาวิเคราะห์พรรณนาและอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

๗) สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ นำเสนอผลการศึกษา

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบพฤติกรรมการสื่อสารเพื่อการเผยแพร่และการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์

๑.๘.๒ ทำให้ทราบประวัติเกี่ยวกับการเผยแพร่และวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระพรหมวชิรญาณ

๑.๘.๓ ทำให้ทราบความสอดคล้องระหว่างวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระพรหมวชิรญาณกับพฤติกรรมการสื่อสารและการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์